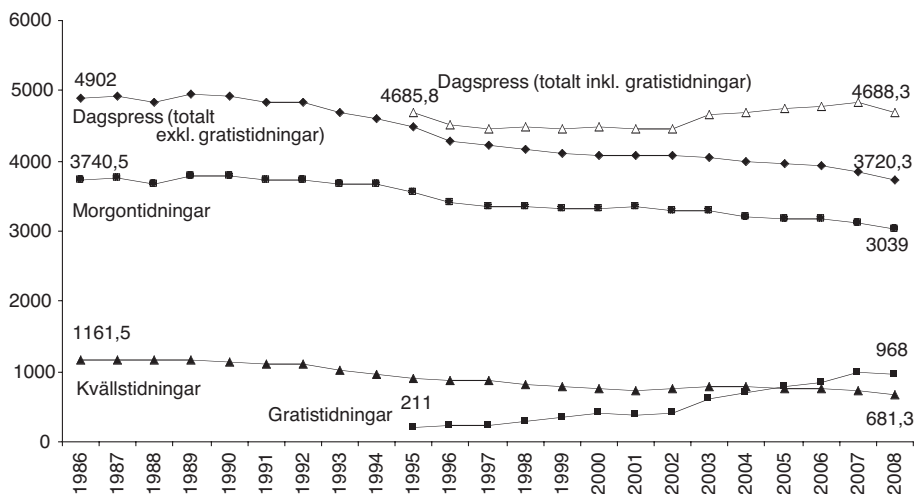

”MORGONTIDNINGEN KOSTAR FÖR MYCKET”

ULRIKA HEDMAN

De som tror på dagspressens snabba död verkar få alltmer stöd. Uppgifter om det senaste årets utveckling på den amerikanska tidningsmarknaden vittnar om fallande upplagor och om papperstidningar som lagts ner eller övergått till enbart nätutgivning. Även om rapporterna från USA möjligen överdrivits är det otvivelaktigt så att upplagorna faller, inte bara i USA utan även i större delen av Europa. I ett försök till scenario för framtiden som gjordes år 2005 framhölls att den sannolika utvecklingen också i Sverige också var en fortsatt successiv nedgång (Wadbring & Weibull 2005). Den långsiktiga tendensen bekräftas av såväl upplageutvecklingen som av årets SOM-undersökning, som visar att morgontidningen av allt fler upplevs som att den kostar för mycket på många sätt – räknat i pengar, i tid, i miljökostnader – och samtidigt att andelen svenska hushåll som prenumererar på en morgontidning fortsätter att minska.

Figur 1 Dagspressens upplaga 1986–2008 (tusen ex)

Källa: TS

Inte bara landets morgontidningar utan hela den svenska dagstidningsbranschen har anledning att fundera över sin framtid. Dagspressens samlade upplaga sjunker. Läsningen av dagstidningar sjunker. Och kurvorna har pekat stadigt utför ett bra tag. Den betalda dagspressens samlade upplaga har sjunkit från 4,9 miljoner exemplar per dag år 1986 till 3,7 miljoner exemplar år 2008. Det betyder att nästan vart fjärde betalda pappersdagstidningsexemplar har försvunnit; ser vi till enbart de prenumererade morgontidningarna har vart femte exemplar försvunnit. Räknar vi med gratistidningarna ser vi dock att det totala upplagetappet för dagspressen under hela perioden inte är lika dramatiskt, ”bara” drygt 200 000 exemplar vilket motsvarar 4 procent.

Har det någon betydelse att allt färre av oss läser dagstidningar, och att antalet prenumerationer på morgontidningar går ner? I Sverige har dagspressen och framför allt de prenumererade morgontidningarna en internationellt unikt stark ställning bland nyhetsmedierna. Om läsningen av dagstidningar minskar, och antalet prenumerationer i hushållen minskar, kan det få konsekvenser för hela vårt samhälle i form av ett minskat intresse för och kunskap om olika samhällsfrågor. (Hadenius, Weibull och Wadbring 2008) Här finns också ett klassperspektiv: Det är individens sociala situation som i hög grad är avgörande för om hon läser dagstidningar eller inte. Bland icke-läsarna finns en överrepresentation av låginkomsttagare, arbetslösa, invandrare, ensamboende samt unga, och inom dessa grupper har andelen icke-läsare dessutom ökat de senaste decennierna. (Andersson 2003, 2005a, 2007; Lithner 2000) Talade man om igår om en rädsla för den digitala klyftan kan man idag tala om en oro för att gapet mellan läsare och icke-läsare ska växa ytterligare som en konsekvens av den rådande ekonomiska krisen.

Syftet med här kapitlet är att beskriva utvecklingen av läsningen av morgontidningarna och av hushållens prenumerationer under perioden 1986–2008. Först beskrivs läsningen av (de betalda) morgontidningarna samt gratistidningarna, och morgontidningsläsningen på papper jämförs med morgontidningsläsningen på nätet. Därefter flyttas fokus till prenumerationsutvecklingen, och vilka anledningar hushållen uppger för att eventuellt sluta prenumerera. Vi inleder med en översikt över den svenska mediemarknaden och läsningen av dagstidningar under perioden.

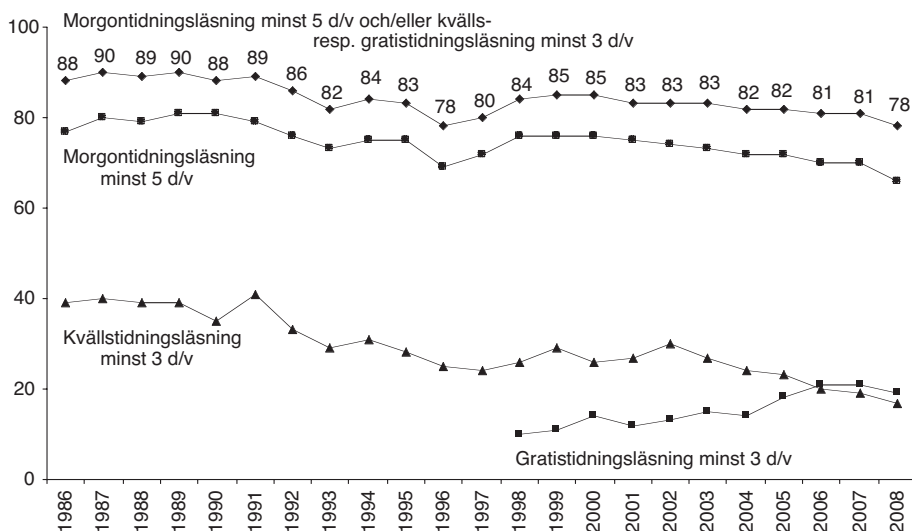
Den svenska mediemarknaden ur ett morgontidningsperspektiv

De allra flesta av oss har ett nära nog personligt förhållande till en eller flera dagstidningar. Vi läser, diskuterar vad som står i dem, upphör kanske att läsa någon för att istället börja läsa en annan. En del av oss kan inte tänka sig en frukost utan en kopp te, ett löskokt ägg och lokaltidningen. Andra läser ingen dagstidning på papper över huvud taget, utan kanske bara på nätet. Eller så får vi de nyheter vi tycker oss behöva från annat håll.

Våra tidningsvanor i Sverige idag är inte desamma som våra tidningsvanor för ett par decennier sedan. Det beror på flera saker; en modell för att enkelt kunna förklara individens medievanor är att säga att de styrs av en kombination av mediesituationen, individens sociala situation samt den rådande samhällssituationen. (Weibull 1983) Också mediesituationen år 2008 är en helt annat än mediesituationen år 1986. I mitten av 1980-talet fick vi vårt nyhetsbehov tillfredsställt genom att läsa vår lokala morgontidning. Eventuellt kompletterade vi med en rikstäckande tidning, och ville vi ha ännu mer nyheter köpte vi en kvällstidning. På dagarna lyssnade vi till riksradios nyheter, och på tv kunde vi ta del av kvällens nyhetssändningar i en av public service-bolagets två kanaler. Morgontidningens ställning var mycket stark. Den första stora omvälvningen ur morgontidningens perspektiv var starten av lokalradion 1977. Det dröjde dock till efter introduktionen av först närradio och sedan privata radiokanaler innan lokalradion blev en ”egen” kanal. P4:s lokala nyhetssändningar kan beskrivas som en av de första riktiga konkurrenterna till den lokala morgontidningen. Den andra stora nya konkurrenten var morgon-tv, som med början på 1990-talet kunde konkurrera om hushållens uppmärksamhet vid en tid på dagen där morgontidningen tidigare haft nära nog ensamrätt. Gratistidningarna (Metro startade 1995) gjorde att prenumerationen inte längre var lika självklar för många hushåll. Det senaste decenniet har internet och framför allt ett ökat antal bredbandsuppkopplingar inneburit att tillgången till nyheter för många är obegränsad – och oberoende av papperstidningen. (Bergström 2005; Hadenius, Weibull & Wadbring 2008)

Våra medievanor förklaras också av individernas sociala situation. De senaste decennierna har vår livsstil förändrats – vi flyttar mer (såväl inom landet som från ett land till ett annat), andelen ensamhushåll ökar och vi bildar familj senare i livet. Studier har visat att såväl tidningsläsning som prenumeration får vänta till dess vi är mer socialt och ekonomiskt etablerade. Samhällssituationen har också betydelse: Lågkonjunkturen under 1990-talets första hälft satte till exempel tydliga spår också i form av minskat tidningsläsande. (Andersson 2003b, 2007; Lithner 2000; Weibull 2007)

Beroende på en förändrad mediesituation, en förändrad social situation för stora grupper i samhället samt förändringar i samhällssituationen har våra medievanor förändrats under de senaste decennierna. Inte bara dagspressens upplagor har sjunkit; själva läsningen av dagspress har också sjunkit. Den regelbundna läsningen har minskat med 12 procentenheter, från 88 procent år 1986 till 78 procent år 2008. (Med regelbunden läsning menas läsning av morgontidning minst fem dagar per vecka, och/eller läsning av kvälls- respektive gratistidning minst tre dagar per vecka.) Sedan läsningen av gratistidningarna började mätas 1998 har gratistidningsläsningen däremot ökat från 10 procent (av befolkningen som läser en gratistidning minst tre dagar per vecka) till som mest 21 procent år 2006, vilket inneburit att den samlade dagspressläsningen sjunkit med bara 10 procentenheter, från 88 procent år 1986 till 78 procent år 2008, trots raset i kvällstidningsläsning.

Figur 2 Dagspressläsning 1986–2008 (procent)

Kommentar: Urvalet åren 1986–1991 utgjordes av svenska medborgare i åldrarna 15–75 år, åren 1992–1999 av åldrarna 15–80 år, och åren 2000–2008 av åldrarna 15–85 år.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986–2008

Räknar vi istället andelen som läser en morgon-, kvälls- eller gratistidning minst en dag i veckan har läsningen sjunkit med endast 5 procentenheter, från 97 procent av befolkningen år 1986 till 92 procent år 2008. De allra, allra flesta av oss tar alltså fortfarande del av en dagstidning åtminstone någon gång i veckan.

Under perioden 1986–2008 är det framför allt i gruppen unga vuxna, 15–29 år, den största minskningen i regelbunden dagstidningsläsning skett. Från en läsning på 86 procent år 1987 har den minskat till 56 procent år 2008, en minskning med hela 30 procentenheter.

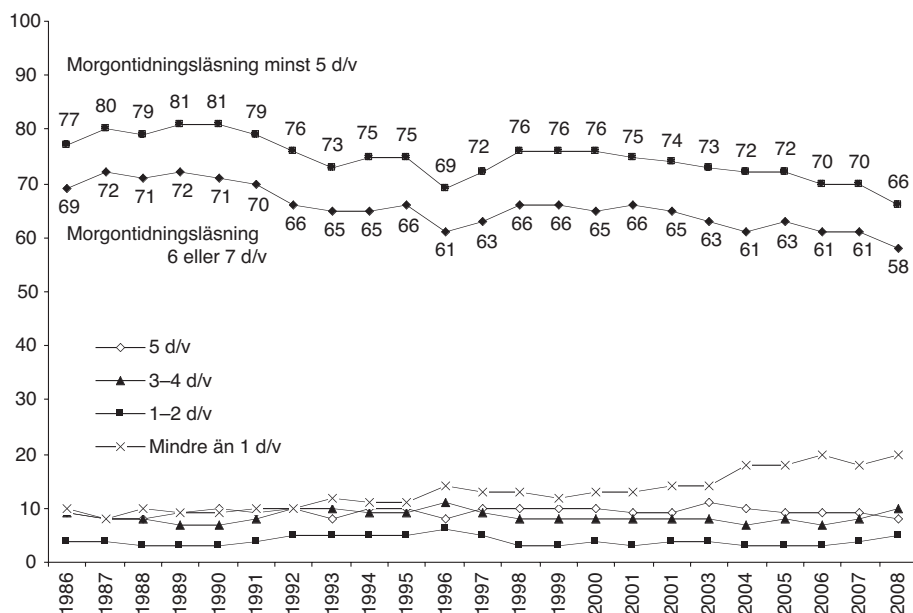
Hur stora effekter på upplaga och läsning som den rådande lågkonjunkturen kommer att ha återstår att se. Visserligen ser vi såväl sjunkande upplagor som minskad läsning mellan åren 2007 och 2008, å andra sidan har den ekonomiska krisen fortsatt att fördjupas efter mätperioden hösten 2008 med bland annat stigande arbetslöshet som följd (SCB 2009).

Läsningen av morgontidningar på papper

Med morgontidning menar vi normalt den betalda pappersmorgontidningen, och skiljer den därmed från såväl kvälls- och gratistidningarna som från nättidningarna.

Det är läsningen av den betalda pappersmorgontidningen under åren 1986–2008 vi intresserar oss för här i första hand, även om läsningen av gratistidningar under den senaste tioårsperioden också kommer att analyseras. Utvecklingen av kvällstidningsläsningen redovisas i ett särskilt kapitel.

Figur 3 Morgontidningsläsning 1986–2008 (procent)

Kommentar: Urvalet åren 1986–1991 utgjordes av svenska medborgare i åldrarna 15–75 år, åren 1992–1999 av åldrarna 15–80 år, och åren 2000–2008 av åldrarna 15–85 år. År 2008 ändrades skalan på så sätt att frågan också fick alternativet ”Mer sällan”, vilket kan påverka andelen som läser mindre än en gång i veckan. Hur detta påverkat resultaten är svårt att bedöma; alternativet ”Mer sällan” är inkluderad i kurvan ”Mindre än 1 d/v”, och kurvan visar inga stora skillnader för 2008 jämfört med föregående år.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986–2008

Den regelbundna läsningen av morgontidningar, minst fem dagar per vecka, är nu rekordlåga 66 procent. Det är tre procentenheter lägre än 1996, då krisen under 1990-talets första hälft hade störst genomslag på morgontidningsläsningen.

Dock ökar läsningen av morgontidningar *fjärre* antal dagar i veckan. Störst ökning under perioden visar kurvan för läsning av morgontidningar mindre än en dag i veckan, från 10 procent år 1986 till 20 procent år 2008, alltså en fördubbling. Det tycks med andra ord som om vi inte vill vara utan vår morgontidningsläsning helt

och hållet. Vilket samtidigt betyder att våra medievanor håller på att förändras, från en mycket stabil vana att läsa en morgontidning minst fem dagar i veckan till att istället läsa någon enstaka dag. En förklaring till våra förändrade medievanor är att vår sociala situation, och därmed våra vanor också när det gäller tidningsläsning, förändrats. Vi lever inte lika regelbundna liv som förr, och då läser vi inte heller morgontidningen lika regelbundet som förr.

Andra studier visar att morgontidningens räckvidd samtidigt varit tämligen stabil över tid; dryga 70 procent av befolkningen 9–79 år använde morgontidningen en vanlig vardag under perioden 1979–2007. Räckviddskurvan har varit horisontell, och alltså inte rört sig mer än enstaka procentenheter upp eller ned, i nära tre decennier. För 2008 kan vi dock notera en nedgång också i räckviddsundersökningen, som visar att 69 procent använde morgontidningen en genomsnittlig dag. (Mediebarometern 2009).

Tabell 1 Morgontidningsläsning i olika grupper 1986–2008 (procent)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Diff. 2000*	
Totalt	77	80	79	81	81	79	76	73	75	75	69	72	76	76	76	75	74	73	72	72	70	70	66	10	
Kön																									
Man	78	81	80	81	80	80	77	73	73	76	71	74	75	77	75	74	73	73	72	71	69	69	64	11	
Kvinna	76	78	79	80	82	78	75	73	77	74	68	71	76	76	77	76	75	74	71	72	71	70	68	9	
Ålder																									
15–29 år	68	70	66	67	69	66	62	60	59	59	53	59	60	62	60	59	56	53	50	49	46	41	37	23	
30–49 år	80	81	83	84	83	81	77	73	75	75	68	71	74	75	73	73	70	71	68	68	65	67	60	13	
50–64 år	84	87	87	86	87	85	85	84	85	87	80	80	85	84	84	84	84	83	82	80	82	81	76	8	
65–85 år	81	84	83	89	84	83	80	79	83	82	79	81	85	84	86	84	84	86	83	87	82	85	82	4	
Utbildning																									
Låg	75	–	78	79	79	80	75	74	75	74	71	72	75	77	76	77	74	77	75	76	68	72	66	10	
Medel	80	–	79	83	84	72	75	70	72	72	68	71	71	73	72	70	70	69	69	67	67	67	63	9	
Hög	85	–	87	85	83	89	79	77	81	81	71	75	83	81	80	79	79	83	77	77	80	76	72	8	
Subjektiv hemklass																									
Arbetare	73	75	74	76	79	73	69	68	68	71	64	65	69	70	70	69	68	68	66	65	61	63	58	12	
Jordbrukare	79	84	82	89	80	83	87	72	86	80	69	79	85	88	80	72	75	77	76	79	82	78	70	10	
Tjänsteman	83	83	83	85	86	83	81	80	83	81	78	79	83	82	82	82	81	79	77	79	78	77	72	10	
Högre tjänsteman**	91	90	91	87	95	90	89	84	85	86	82	84	83	82	82	82	83	84	80	81	82	80	74	8	
Egen företagare	76	83	81	87	81	81	81	78	74	76	73	77	79	81	78	80	75	75	79	71	71	71	66	12	
Civilstånd***																									
Ensamstående	–	–	–	–	–	–	–	63	63	67	61	65	64	67	67	65	62	62	60	59	55	57	54	13	
Gift/sambo	–	–	–	–	–	–	–	78	81	79	74	76	81	81	80	80	79	79	76	78	75	76	71	9	

Kommentar: Siffrorna avser läsning av morgontidning minst 5 dagar per vecka. Urvalet åren 1986–1991 utgjordes av svenska medborgare i åldrarna 15–75 år, åren 1992–1999 av åldrarna 15–80 år, och åren 2000–2008 av åldrarna 15–85 år. * Differensen anger skillnaden mellan åren 2000 och 2008. ** I gruppen högre tjänstemän ingår även akademiker. *** Uppgifter om civilstånd saknas för åren 1986–1992.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986–2008

Det är främst i gruppen unga vuxna som den regelbundna läsningen av morgontidningar minskar, från som mest 70 procent år 1987 till 37 procent år 2008, vilket innebär en nära nog halvering. Att läsningen av morgontidningar minskar bland unga är ingenting att förvånas över. Vi vet sedan tidigare att ju äldre vi blir, desto mer stabila blir våra medievanor (Nilsson 2005), och samtidigt att ju yngre vi är, desto lättare har vi att välja bort morgontidningen till förmån för något annat, till exempel en gratistidning eller nyheter på nätet (Andersson 2007).

I det perspektivet är det uppseendeväckande att också läsningen i gruppen 30–49 år minskar stort; från som mest 84 procent år 1989 till 60 procent år 2008, en minskning med nära en tredjedel. Vid mätningarnas början 1986 var läsningen i den här åldersgruppen jämförbar med de övriga ”vuxna” grupperna – vid fyllda 30 var individen färdig med sin utbildning, hade arbete och familj, en någorlunda stabil ekonomi och såklart läste hon morgontidningen, en vana hon förmodligen tagit med sig från föräldrahemmet. Idag skaffar sig individen andra medievanor som ung, och ändrar dem inte när hon blir äldre.

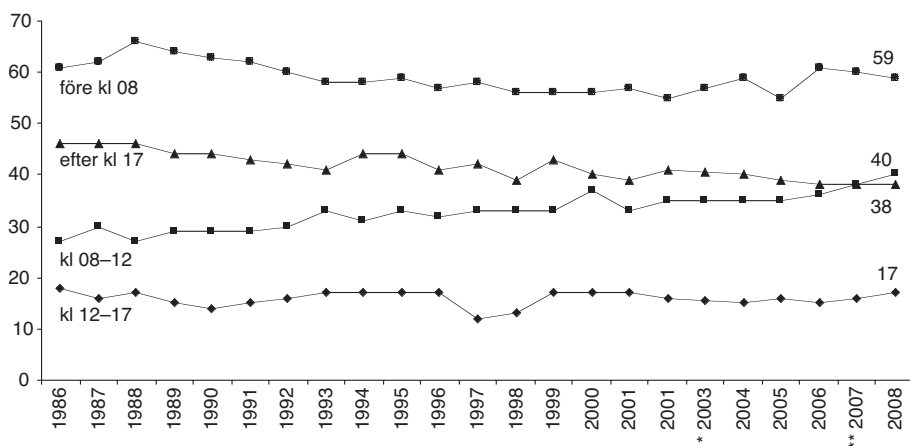
Den regelbundna läsningen bland personer i arbetarhem är nu 58 procent, att jämföra med 72 procent i tjänstemannahem och 74 procent bland högre tjänstemän/akademiker. Notera att här jämför vi grupper av så kallad subjektiv klass, hur den som svarat på frågan själv skulle vilja beskriva sitt hem (till exempel som ett ”arbetarhem” eller som ett ”akademikerhem”). Att bara 58 procent av gruppen arbetare läser en morgontidning regelbundet kan naturligtvis ses som oroande ur exempelvis ett klassperspektiv – det skiljer 16 procentenheter till de mer flitigt morgontidningsläsande högre tjänstemännen/akademikerna. Å andra sidan visar en närmare analys av den regelbundna dagstidningsläsningen, som inkluderar gratis- och kvällstidningar, att skillnaden mellan grupperna i detta hänseende är betydligt mindre, 8 procentenheter. Att inte läsa en morgontidning regelbundet är alltså inte detsamma som att inte läsa en dagstidning överhuvud taget, och vi vet sedan tidigare studier att för exempelvis grupperna invandrare och lågutbildade spelar gratistidningarna en betydande roll (Andersson 2005b).

Den regelbundna morgontidningsläsningen i gruppen högre tjänstemän/akademikerhem har minskat från som mest 95 procent år 1990 till 74 procent år 2008, en minskning med nära en fjärdedel. Även om gruppen med sina 74 procent fortfarande är ”bäst i klassen” är den kraftiga minskningen anmärkningsvärd, men kan åtminstone delvis förklaras med att allt fler numera genomgår en högskoleutbildning och att gruppen därmed förändrats. Ändå är den minskande läsningen anmärkningsvärd eftersom gruppen högre tjänstemän/akademiker inte väljer att läsa gratis- eller kvällstidningar istället för morgontidningen på samma sätt som andra grupper, vilket betyder att en minskad morgontidningsläsning i den här gruppen faktiskt är detsamma som en minskad papperstidningsläsning.

Tidigare har en stor del av minskningen av morgontidningsläsning vägts upp av en ökad läsning av gratistidningar. Gratistidningsutbudet har växt sedan starten av Metro 1995, räknat i såväl antalet titlar som i antalet orter runt om i landet med

tillgång till en eller flera gratistidningar. Detta har återspeglats i en stadigt ökande läsning. Nu minskar även gratistidningsläsningen. Om denna minskning, från som mest 21 procent åren 2006 och 2007 till 19 procent år 2008, är inledningen på en nedåtgående trend också för gratistidningsläsningen är för tidigt att säga. Den aktuella minskningen skulle istället kunna förklaras med en kraftigt förändrad struktur inom gratistidningsbranschen de senaste åren, med minskat antal titlar och minskat utbud som följd.

Figur 4 Läsning under olika tider på dagen 1986–2008 (procent)

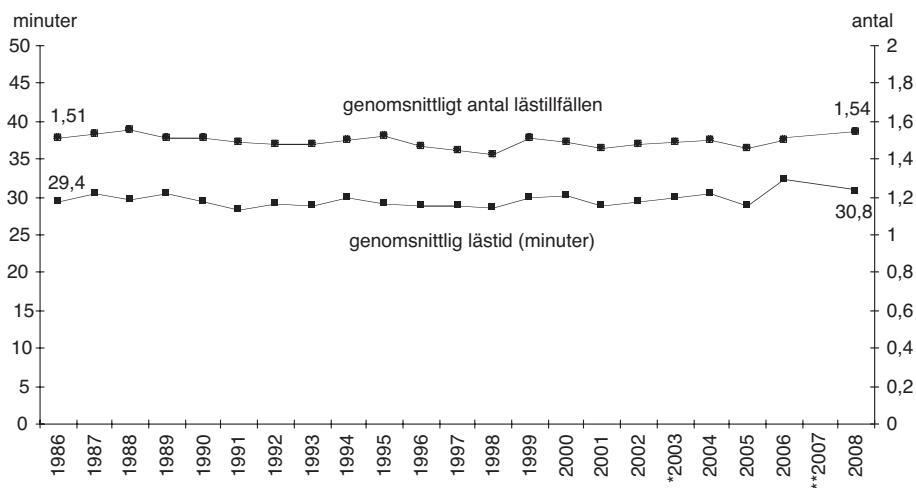

Kommentar: Totalt urval bland de individer som läser morgontidning minst 1 dag per vecka. Urvalet åren 1986–1991 utgjordes av svenska medborgare i åldrarna 15–75 år, åren 1992–1999 av åldrarna 15–80 år, och åren 2000–2008 av åldrarna 15–85 år. * Resultaten för år 2003 är inte helt jämförbara med tidigare år, då en mätteknisk förändring gjorde att tidsintervallen ändades. ** År 2007 ställdes inte frågan.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986–2008

Även om allt färre läser en morgontidning regelbundet är vanor och rutiner hos morgontidningsläsarna fortsatt stabila. De allra flesta läser fortfarande sin morgontidning före klockan åtta på morgonen, alltså innan arbets- eller skoldagen har börjat. Så har det sett ut sedan mätningarna inleddes 1986. Däremot kan man se en förändring i hur många som läser på förmiddagen; här pekar kurvan uppåt. Ökningen kan ses som en konsekvens av såväl mer flexibla arbetstider som av en ökad andel studerande i befolkningen, samt av att morgontidningsläsarna som grupp betraktad blivit allt äldre och innehåller en högre andel pensionärer.

Figur 5 Lästillfällena och lästid 1986–2008 (antal resp. minuter bland morgontidningsläsare)

Kommentar: Totalt urval bland de individer som läser morgontidning minst 1 dag per vecka. Urvalet åren 1986–1991 utgjordes av svenska medborgare i åldrarna 15–75 år, åren 1992–1999 av åldrarna 15–80 år, och åren 2000–2008 av åldrarna 15–85 år. * Resultaten för år 2003 är inte helt jämförbara med tidigare år, då en mätteknisk förändring gjorde att tidsintervallen ändades. ** År 2007 ställdes inte frågan.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986–2008

Samtidigt har såväl det genomsnittliga antalet lästillfällen per dag som den genomsnittliga lästiden ökat något under åren 1986–2008. Den äldsta åldersgruppen, de över 65 år, utmärker sig med minst antal lästillfällen och samtidigt i särklass längst lästid, dryga 40 minuter – här finns gott om tid att läsa en större del av morgontidningen vid ett enda tillfälle. De unga vuxna, 15–29 år, läser sin morgontidning på i snitt dryga 23 minuter, men fortsätter å andra sidan sin läsning vid ett andra tillfälle mer ofta än de äldre.

Läsningen av morgontidningar på papper och på nätet

I stort sett samtliga svenska morgontidningar har också en nätutgåva. År 2008 tar hälften av befolkningen del av nyheter på nätet varje vecka (se ett särskilt kapitel), och allt fler ser nätet som ett viktigt ställe att ta del av nyheter, oavsett om de läser morgontidningen på papper eller inte (Westlund 2008).

Tabell 2 Morgontidningsläsning på papper och på nätet i olika grupper 2007 och 2008 (procent)

	Morgontidningsläsning på papper			Morgontidningsläsning på nätet			Morgontidningsläsning totalt		
	2007	2008	Differens*	2007	2008	Differens*	2007	2008	Differens*
Totalt	70	66	- 4	14	17	+ 3	75	72	- 3
Kön									
Man	69	64	- 5	17	19	+ 2	73	70	- 3
Kvinna	70	68	- 2	11	14	+ 3	76	73	- 3
Ålder									
15–29 år	41	37	- 4	16	19	+ 3	49	49	0
30–49 år	67	60	- 7	21	23	+ 2	75	70	- 5
50–64 år	81	76	- 5	12	16	+ 4	84	80	- 4
65–85 år	85	82	- 3	4	7	+ 1	90	83	- 7
Utbildning									
Låg	72	66	- 6	5	8	+ 3	72	69	- 3
Medel	67	63	- 4	12	16	+ 4	72	70	- 3
Hög	76	72	- 4	27	26	- 1	86	80	- 6
Subjektiv hemklass									
Arbetare	63	58	- 5	8	12	+ 4	66	63	- 3
Jordbrukare	78	70	- 8	6	7	+ 1	82	72	- 10
Tjänsteman	77	72	- 5	14	18	+ 4	82	80	- 2
Högre tjänsteman**	80	74	- 6	26	31	+ 5	88	84	- 4
Egen företagare	71	66	- 5	16	13	- 3	79	71	- 8
Civilstånd									
Ensamstående	57	54	- 3	12	16	+ 4	63	61	- 2
Gift/sambo	76	71	- 5	14	17	+ 3	81	77	- 4

Kommentar: Siffrorna avser läsning av morgontidning på papper minst 5 dagar per vecka respektive på nätet minst 3 dagar per vecka. * Differensen anger skillnaden mellan 2007 och 2008. ** I gruppen högre tjänstemän ingår även akademiker.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2007–2008

En jämförelse av morgontidningsläsningen på papper och på nätet visar att medan papperstidningsläsningen minskar så ökar inte helt oväntat nättidningsläsningen – i samtliga grupper utom bland de högutbildade och bland egenföretagarna, där vi ser en liten minskning. Vi kan för övrigt notera att gruppen unga vuxna, 15–29 år, *inte* utmärker sig i detta avseende. Det är istället i de lite äldre grupperna som de största förändringarna finns, både vad gäller minskad pappersläsning och ökad nätläsning av morgontidningen.

Ätminstone en del av den minskade papperstidningsläsningen kan förklaras med att många helt enkelt flyttat sin morgontidningsläsning till nätet. I och med att 74 procent av befolkningen nu har tillgång till bredbandsuppkoppling i hemmet har det också blivit mer praktiskt möjligt för allt fler att läsa morgontidningen på nätet, vilket återspeglas i de ökande siffrorna för nästan samtliga grupper.

Att läsningen av morgontidningar på papper minskar samtidigt som läsningen på nätet ökar betyder dock inte att alla de som slutar läsa på papper istället börjar

läsa på nätet; en jämförelse av morgontidningsläsning på papper och på nätet visar att ju mindre flitiga papperstidningsläsare vi är, desto mindre flitiga är vi samtidigt som nättidningsläsare. Räknar vi samman läsningen av såväl pappers- som nättidningar så minskar morgontidningsläsningen också totalt sett; den ökade nätläsningen räcker inte för att väga upp den minskade pappersläsningen. (Inte heller denna totala minskning tycks gå att tillskriva gruppen unga vuxna; gruppens totala morgontidningsläsning är oförändrad jämfört med året innan.)

Eftersom nättidningen – än så länge – är gratis i så motto att tidningarna inte tar betalt för sitt innehåll på nätet tycks det alltså som om priset inte är ensamt avgörande för om vi läser morgontidningen eller inte. Istället är det vårt behov av att ta del av morgontidningens nyheter ofta, oavsett plattform, som minskar. Också de som valt bort papperstidningen helt och hållet, och enbart läser morgontidningen på nätet, visar nämligen en liknande trend som pappersläsarna; de flesta väljer att ta del av nyheterna ett mindre antal dagar i veckan.

Inom parentes kan nämnas att trots den ökade läsningen av morgontidningar på nätet så uppger en majoritet av nättidningsläsarna (54 procent) att deras nättidningsläsning är densamma år 2008 som året innan. Motsvarande siffra för papperstidningsläsarna: 78 procent uppger att de läser lika mycket.

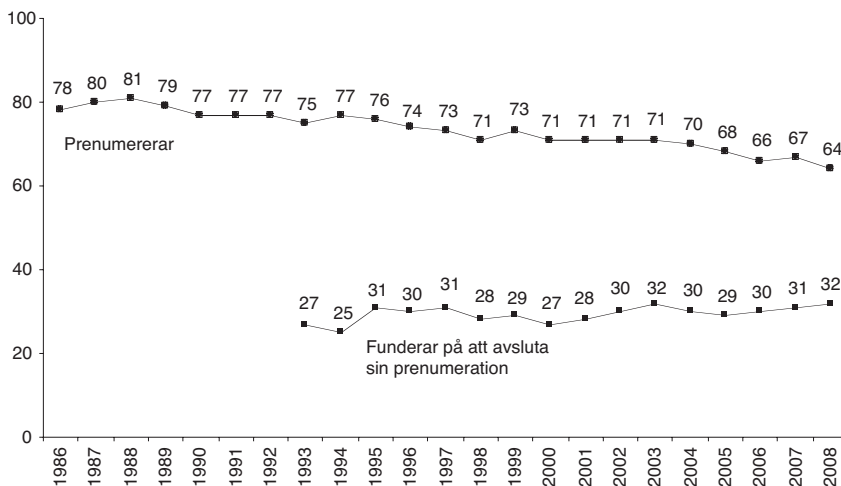
Prenumerationsutvecklingen 1986–2008

Morgontidningsläsning är inte detsamma som prenumeration. Vi behöver inte ha en prenumeration i hushållet för att kunna läsa tidningen; vi kan läsa den på tåget, på jobbet eller hemma hos någon annan, vi kan köpa ett lösnummer de dagar vi vill det, och även om det finns en prenumeration i hushållet behöver vi inte läsa tidningen.

Det finns ett klart samband mellan hushållsprenumeration och morgontidningsläsning; Finns en prenumeration i hushållet ökar chansen att familjens medlemmar också läser. När det gäller gruppen unga har detta samband dock försvagats; även bland dem som har tillgång till en prenumererad morgontidning minskar läsandet (Weibull 2007).

Precis som läsningen av morgontidningar sjunker fortsätter också andelen hushåll som prenumererar att sjunka, från som mest 81 procent av hushållen år 1988 till 64 procent år 2008. Att andelen prenumerationer fortsätter att minska är bekymmersamt inte minst för morgontidningsbranschen, eftersom prenumerationerna står för en betydande del av intäkterna (Hadenius, Weibull & Wadbring 2008). Färre prenumeranter får konsekvenser; om inte det ekonomiska bortfallet kan kompenseras med ökade annonsintäkter måste kostnaderna för verksamheten minska.

Figur 6 Prenumeration i hushållen samt funderingar på att sluta prenumerera 1986–2008 (procent)

Kommentar: Urvalet åren 1986–1991 utgjordes av svenska medborgare i åldrarna 15–75 år, åren 1992–1999 av åldrarna 15–80 år, och åren 2000–2008 av åldrarna 15–85 år. Frågan om man funderar på att avsluta sin prenumeration infördes först 1993, och kurvan avser andelen som minst någon enstaka gång under det senaste året funderat på att avsluta sin prenumeration.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986–2008

Hushållens prenumerationer har under perioden 1986–2008 minskat i samtliga grupper; störst har minskningen varit bland yngre. En prenumeration på den lokala morgontidningen anses inte längre lika självklar när man lämnar föräldrahemmet. I åldersgruppen 20–29 år är det inte ens en tredjedel som har en prenumeration på en morgontidning i hushållet. I åldersgrupperna från 30 år och uppåt, som man kan anta har uppnått en högre grad av ekonomisk och social stabilitet, är andelen hushåll med prenumerationer markant högre.

Att andelen prenumerationer bland yngre minskat så kraftigt – den har nära nog halverats under mätperioden – är anmärkningsvärt dels med hänsyn till att andelen prenumerationer i varje generation (personer födda på 1940-talet, personer födda på 1950-talet etc) är förhållandevis stabil trots en minskning av antalet prenumerationer, dels och kanske framför allt på grund av att det inbördes förhållandet mellan de olika generationerna enligt tidigare studier består över tid (Nilsson 2005). Det finns stora skillnader i prenumeration mellan de som är 25 år idag och de som var 25 år för tio år sedan, skillnader som med största sannolikhet kommer att bestå också när grupperna åldras.

Skillnaderna mellan de hushåll som prenumererar och de som inte gör det är särskilt stora med hänsyn till klass, och skillnaderna består. När mätningarna inled-

Tabell 3 Prenumeration i hushållen i olika grupper 1986–2008 (procent)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Diff. 2000*	
Totalt	78	80	81	79	77	77	77	75	77	76	74	73	71	73	71	71	71	71	70	68	66	67	64	7	
Kön																									
Man	78	81	81	79	77	77	76	74	74	75	73	73	70	72	70	70	70	71	70	68	66	67	63	7	
Kvinna	78	80	81	80	77	77	78	76	79	77	75	72	72	73	73	72	72	70	69	67	66	68	64	9	
Ålder																									
15–19 år	81	84	81	78	76	76	78	71	77	73	72	78	69	73	78	74	74	73	70	68	60	66	57	21	
20–24 år	60	65	69	66	59	53	64	57	55	54	58	50	51	48	49	45	46	46	41	36	33	32	16		
25–29 år	61	65	65	69	70	61	65	60	64	61	55	58	56	57	51	50	50	45	43	42	40	39	33	18	
30–39 år	78	77	79	77	75	77	71	64	68	66	63	63	59	62	57	60	62	59	61	56	55	57	52	5	
40–49 år	81	85	86	85	82	82	82	80	78	78	78	72	77	76	70	73	72	71	69	69	65	67	65	5	
50–59 år	84	81	86	81	80	85	83	86	86	86	83	79	82	81	81	77	80	80	77	63	78	75	71	10	
60–69 år	83	91	84	86	81	84	82	85	87	89	86	84	80	81	84	83	84	82	82	84	81	81	77	7	
70–85 år	86	85	94	87	81	81	79	89	87	93	85	85	79	81	83	81	78	81	80	77	71	76	74	9	
Utbildning																									
Låg	78	–	82	82	76	79	75	79	78	79	78	73	70	72	75	75	72	73	74	70	66	68	63	12	
Medel	77	–	78	76	75	73	75	72	73	72	70	71	68	71	68	68	70	68	67	65	63	65	61	7	
Hög	85	–	89	85	82	88	83	78	84	82	77	77	79	77	76	74	74	73	71	72	73	71	71	5	
Subjektiv hemklass																									
Arbetare	72	74	75	73	73	68	70	67	69	69	65	64	62	64	63	65	63	62	62	59	54	58	55	8	
Jordbrukare	87	82	84	89	82	84	90	89	89	89	85	88	82	85	80	72	74	76	76	76	75	75	67	13	
Tjänsteman	84	85	83	85	83	86	81	82	85	82	84	79	79	81	79	78	79	77	77	76	74	75	73	6	
Högre tjänsteman**	91	85	94	92	85	91	93	87	87	91	87	85	86	83	84	82	82	80	80	81	82	80	76	8	
Egen företagare	79	92	88	82	81	83	82	82	77	83	81	81	76	78	79	78	79	77	77	71	73	71	68	11	
Civilstånd***																									
Ensamstående	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	50	55	59	58	52	54	54	47	48	51	49	10	
Gift/sambo	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	78	78	77	77	78	76	74	75	72	73	69	8	

Kommentar: Urvalet åren 1986–1991 utgjordes av svenska medborgare i åldrarna 15–75 år, åren 1992–1999 av åldrarna 15–80 år, och åren 2000–2008 av åldrarna 15–85 år. * Differensen anger skillnaden mellan åren 2000 och 2008. ** I gruppen högre tjänstemän ingår även akademiker. *** Uppgifter om civilstånd saknas för åren 1986–1992.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986–2008

des 1986 hade 72 procent av befolkningen i arbetarhem en prenumerations i hushållet, jämfört med 91 procent av de högre tjänstemanna/akademikerhemmen. År 2008 hade andelen prenumerations i arbetarhemmen sjunkit till 55 procent, och i de högre tjänstemanna/akademikerhemmen till 76 procent.

Däremot minskar skillnaderna mellan ensamhushåll och hushåll med flera medlemmar. Den troliga förklaringen till detta är att eftersom genomsnittsåldern för gruppen ensamstående ökat under perioden, följer också mer ”vuxna” prenumerationsvanor med till singelhushållet.

Tabell 4 Andelen boende i prenumererande hushåll 2007 och 2008 efter prenumeration i föräldrahemmet (procent)

	Prenumeration i hemmet			Ingen prenumeration i hemmet		
	2007	2008	Differens	2007	2008	Differens
Prenumeration idag	78	73	-5	44	39	-5
Ingen prenumeration idag	22	27	+5	56	61	+5
<i>Antal svar</i>	<i>1151</i>	<i>1080</i>		<i>256</i>	<i>246</i>	

Kommentar: Prenumeration i hemmet avser hela uppväxten, icke-prenumeration inkluderar även som uppger sig ha haft en morgontidning under korta perioder. De som uppger sig ha haft prenumeration periodvis har exkluderats.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2007–2008

En viktig faktor för om en person ska börja prenumerera på en morgontidning eller inte är om det fanns en prenumeration i föräldrahemmet när hon växte upp – det är mycket högre sannolikhet att en person som växt upp med en morgontidning också blir prenumerant som vuxen. Vi kan se att över tre fjärdedelar av dem som hade en prenumererad morgontidning i sitt hem under uppväxten har en prenumeration idag, i jämförelse med ca 40 procent av dem som inte haft någon prenumererad tidning i hemmet. Samtidigt kan vi se att andelen som har en hushållsprenumeration minskar i båda grupperna mellan 2007 och 2008.

Sedan 1993 har de som prenumererar på en morgontidning i hushållet fått frågan om de under det senaste året funderat på att avsluta sin prenumeration, och i så fall varför. Rangordnar man alla de olika anledningarna att eventuellt upphöra med sin prenumeration toppas listan av argumentet att ”prenumerationspriset har höjts”. En studie som bygger på 2007 års SOM-undersökning visar att 50 procent av befolkningen – både prenumeranter och ickeprenumeranter – anser morgontidningsprenumerationen vara mycket eller ganska prisvärd. I gruppen ickeprenumeranter är andelen bara 16 procent. Och ju yngre person som svarar, desto mer prisvärt är istället bredbandet (som ju ger tillgång till morgontidningen på nätet). Personer födda från 1960-talet och framåt ser kostnaden för bredbandet som mer prisvärt än morgontidningsprenumerationen (Wadbring 2009). Att argumentet om prisvärdhet fortfarande är i högsta grad relevant för många hushåll stärks av årets SOM-undersökning, där 23 procent uppger ”tidningens innehåll är inte tillräckligt bra” som orsak till att eventuellt sluta prenumerera. Till detta kommer att prenumerationspriserna har höjts kraftigt under perioden (Nya Lundstedt 2009).

Tabell 5 Anledningar till att ev. sluta prenumerera 2008 (procent av dem som har en prenumererad tidning i hushållet)

Prenumerationspriset har höjts	38	+2
Pengarna räcker inte till	23	+7
Tidningens innehåll är inte tillräckligt bra	23	+4
Jag har inte tid att läsa den	22	+1
Jag kan läsa tidningen på internet	21	+6
Det blir för mycket papper att ta hand om	20	
Jag har tillgång till tidningen på arbetet/i skolan	13	+2
Jag får lokal information i radio och tv	11	-3
Tidningsutdelningen sköts dåligt	10	0
Nyhetererna i morgontidningen är redan gamla	9	
Papperstidningen har negativ miljöpåverkan	6	-1
Jag får det jag behöver från gratistidning	5	

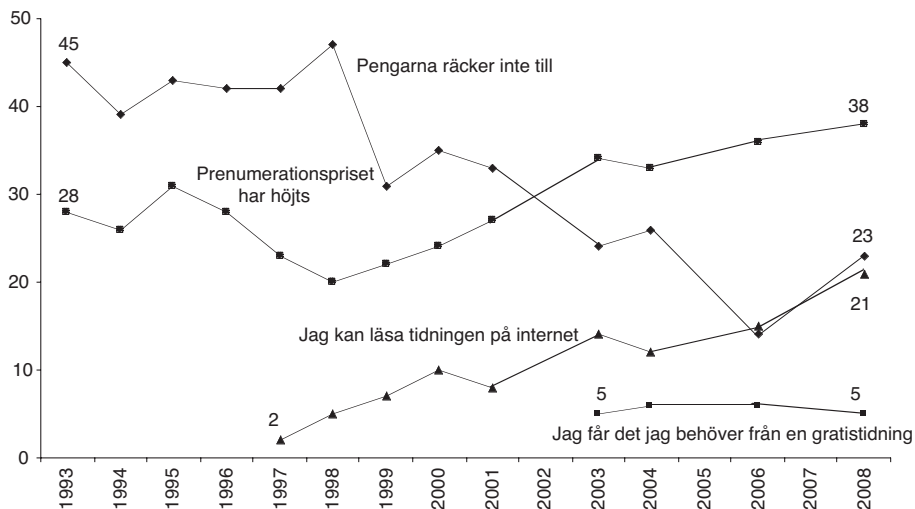
Kommentar: Frågan om anledningar till att ev. avsluta sin prenumeration har ställts enbart till dem som prenumererar, vilket år 2008 var 354 personer. Kolumnen längst till höger visar skillnaden i svaren mot år 2006.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2008

Att fundera på att avsluta sin prenumeration är inte detsamma som att faktiskt göra det, men åtminstone vid varje tillfälle som prenumerationen ska betalas, och därmed förlängas, måste ett beslut fattas om en förlängning eller en eventuell avslutning. I rangordningen över de viktigaste argumenten 2008 ser man att morgontidningen är för dyr på flera sätt; hushållets pengar räcker inte till en prenumeration, tiden räcker inte till, den är inte tillräckligt bra och man kan ju ändå läsa den på nätet, och det kostar kraft att ta hand om allt returpapper. Framför allt bland yngre prenumeranter är dessutom argumentet att ”papperstidningen har en negativ miljöpåverkan” viktigt.

Sett över tid visar kurvorna att i den ekonomiska krisens tidiga 1990-tal var den främsta anledningen till att eventuellt avsluta sin prenumeration begränsningar i hushållsekonomin. Från slutet av 1990-talet blev argumentet om pengabrist mindre viktigt. Sedan 2006 har argumentet dock blivit mer vanligt. Att prenumerationspriserna har höjts är en allt viktigare anledning till att fundera på att avsluta sin prenumeration, framför allt bland de äldre, liksom det faktum att man istället kan läsa morgontidningen på nätet. Däremot tycks inte argumentet att man istället kan läsa en gratistidning ha varit särskilt avgörande någon gång under perioden.

Årets SOM-undersökning visar att svensken under hösten 2008 kände oro för den egna hushållsekonomin (se bokens inledningskapitel); i dessa tider av ekonomisk kris är det inte förvånande att ekonomiska argument för att eventuellt avsluta sin prenumeration på morgontidningen åter blir allt viktigare. Priset för en morgontidningsprenumeration är dock inte ensamt den avgörande faktorn för om hushållet ska prenumerera eller inte, det är viktigt att komma ihåg.

Figur 7 Anledningar till att ev. sluta prenumerera 1993–2008 (procent)

Kommentar: Figuren visar ett urval av frågans olika svarsalternativ. Urvalet åren 1993–1999 utgjordes av svenska medborgare i åldrarna 15–80 år, och åren 2000–2008 av åldrarna 15–85 år. Frågan om anledningar till att ev. avsluta sin prenumeration har ställts enbart till dem som prenumererar, vilket betyder att i medeltal 369 personer har svarat på frågan (max 414 resp. min 319). Frågan ställdes inte åren 2002, 2005 och 2007.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1993–2008

Vill vi betala vad det kostar?

Därmed är vi tillbaka där vi började, i att morgontidningen av allt fler upplevs som att den kostar för mycket på många sätt. Den har samtidigt blivit allt enklare att välja bort; det finns alternativ som är såväl tillgängliga som prisvärda.

Mediesituationen idag är en helt annan än för tjugo år sedan, och valmöjligheterna för den som vill ha nyheter i det närmaste obegränsade. Dessutom är individernas sociala situation annorlunda; vi lever ett annat slags liv idag än för bara ett par decennier sedan. Att våra medievanor förändrats som en konsekvens av den förändrade mediesituationen och den förändrade sociala situationen är kanske inte så mycket att bråka om, egentligen – förändringarna kan betraktas som frivilliga och många läser ju på nätet istället.

Men att redan utsatta grupper i tider av lågkonjunktur slutar läsa tidningen handlar inte så mycket om frivillighet som om en ekonomisk nödvändighet. Vi vet att de ekonomiska argumenten blir allt viktigare i hushållens avgöranden av om prenumerationen ska avslutas eller inte, och vi vet från tidigare år att dagstidnings-

läsningen minskar ytterligare i tider av ekonomisk kris. När nu samhällssituationen förändras i och med den fortsatta lågkonjunkturen ökar därför risken att klyftan mellan läsare och icke-läsare kommer att fördjupas.

Referenser

- Andersson, Ulrika (2003a) *Tidningsläsning bland arbetslösa*. Dagspresskollegiets PM nr 44. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Andersson, Ulrika (2003b) *Det föränderliga samhället – ålderssammansättning, flyttning och hushållsstruktur i relation till tidningsläsning*. Dagspresskollegiets PM nr 45. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Andersson, Ulrika (2005a) 'Att läsa eller inte läsa'. I Annika Bergström, Ingela Wadbring och Lennart Weibull (red) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Andersson, Ulrika (2005b) *Gratis tidningar komplement för invandrare*. Dagspresskollegiets PM nr 60. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Andersson, Ulrika (2007) *Fokus på unga vuxna. Sociala förändringar och växande medieutbud skapar nya medievanor bland unga*. Arbetsrapport nr 46. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Bergström, Annika (2005) *nyhetsvanor.nu. Nyhetsanvändning på internet 1998 till 2003*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Hadenius, Stig, Lennart Weibull och Ingela Wadbring (2008) *Massmedier. Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. Nionde upplagan, reviderad 2008. Stockholm: Ekerlids förlag
- Lithner, Anders (2000) 'Alla läser tidningen. Nästan'. I Ingela Wadbring och Lennart Weibull (red) *Tryckt. 20 kapitel om dagstidningar i början av 2000-talet*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Mediebarometern 2008*. Medienotiser nr 1 2009. Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet
- Nilsson, Åsa (2005) 'Tidningsläsandets åldrar och generationer'. I Annika Bergström, Ingela Wadbring och Lennart Weibull (red) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Nya Lundstedt (2009) Kungliga Bibliotekets databas med uppgifter om landets tidningar <<http://www.kb.se/soka/bibliografier/tidningar-tidskrifter/nyalundstedt-tidningar/>>

- SCB (2009) Nyckeltal från Statistiska Centralbyrån <<http://www.scb.se/>>
- TS (2008) Uppgifter om upplaga från Tidningsstatistik AB <www.ts.se>
- Wadbring, Ingela (2009) *Vad är prisvärt? En jämförelse mellan allt från pappersmedier till balettföreställningar*. Dagspresskollegiets PM nr 76. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Wadbring, Ingela och Lennart Weibull (2005) 'Dagstidningen i ett femtioårsperspektiv'. I Annika Bergström, Ingela Wadbring och Lennart Weibull (red) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige. Tidningsinnehav, tidningsval, läsvanor*. Stockholm: Publica, Liber förlag
- Weibull, Lennart (2007) *Hushållsprenumeration och morgontidningsläsning 1986–2006*. Dagspresskollegiets PM nr 67. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Westlund, Oscar (2008) *Svenskarnas inställning till internet som nyhetsmedium*. Dagspresskollegiets PM nr 68. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet